

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЗАВАЛЬНИЙ МИХАЙЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 351.74 (477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВЗАЄМОДІЇ
ДЕРЖАВНИХ ТА НЕДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ ПРАВООХОРОНИ В
УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Музичук Олександр Миколайович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, декан факультету №1.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Куліш Анатолій Миколайович,
Сумський державний університет, директор
навчально-наукового інституту права;

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Бараш Євген Юхимович,
Інститут кримінально-виконавчої служби,
директор;

доктор юридичних наук, доцент
Дрозд Олексій Юрійович,
Національна академія внутрішніх справ,
головний науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи.

Захист відбудеться 29 листопада 2018 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, пр-т Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, пр-т Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 26 жовтня 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л.В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процеси соціально-економічних і політико-правових перетворень в Україні змінили місце й роль держави в сучасному суспільстві, взаємовідносини держави й громадянина, зокрема у сфері правоохоронної діяльності. Застаріла система суб'єктів правоохорони не в змозі належним чином забезпечувати ефективну реалізацію здійснення правоохоронної діяльності, успішно забезпечувати розвиток нових соціально-економічних відносин в умовах формування нового ринку товарів і послуг. Правова реформа викликала необхідність появи недержавних структур, які здійснюють правоохоронні функції (приватний нотаріат, приватні виконавці, юридичні фірми, приватні охоронні структури тощо).

Сучасні умови життя суспільства вимагають розширення недержавного сектора правоохорони. Покладення окремих функцій правоохорони на недержавних суб'єктів свідчить про певну позитивну спрямованість участі громадян в управлінні справами держави, підвищує роль кожного індивіда як носія відповідних прав і обов'язків, сприяє розвитку почуття особистої відповідальності за стан справ у суспільстві. Недержавні суб'єкти правоохоронної діяльності є елементами недержавної правоохоронної системи, яка, у свою чергу, є частиною правоохоронної системи держави в цілому. Кожен із суб'єктів недержавної правоохоронної системи здійснює свою діяльність у визначених державою формах і методах, яка спрямована на вирішення як сукупності, так і окремих правоохоронних ситуацій.

Процес формування недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності супроводжується появою нових форм її реалізації (громадські формування з охорони громадського порядку і кордону, приватні охоронні структури, служби безпеки підприємств тощо) поряд з існуючими раніше (добровільні народні дружини, позаштатні працівники поліції та ін.). Відсутність системності регулювання відносин у сфері правоохорони, неоднозначність адміністративно-правового статусу недержавних суб'єктів правоохорони, недостатній рівень конкретизації порядку їхньої взаємодії з правоохоронними органами призводить до неефективності протидії правопорушенням та забезпечення публічної безпеки і порядку в державі.

У вітчизняній юридичній та філософсько-правовій літературі проблеми соціального регулювання, правопорядку та правоохоронної діяльності завжди посідали важливе місце та активно досліджувались. Вагомим внеском у їх розроблення стали праці видатних мислителів: Б. О. Кістяківського, М. М. Коркунова, П. І. Новгородцева, Л. Й. Петражицького, В. С. Соловйова, Є. М. Трубецького, С. Л. Франка, Б. М. Чичеріна, Г. Ф. Шершеневича та ін.

Питання правоохоронної діяльності та прав людини становлять предмет дослідження вітчизняних учених. Особливо актуальними є ідеї, викладені у працях В. Б. Авер'янова, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурки, Є. Ю. Бараша, Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, І. П. Голосніченка, С. М. Гусарова, Є. В. Додіна, О. Ю. Дрозда, А. І. Єлістратова, С. В. Ківалова, В. В. Коваленка, Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, Т. М. Кравцової, Є. Б. Кубка, В. Н. Кудрявцева, О. М. Кузьменко, А. М. Куліша, Н. П. Матюхіної,

Р. С. Мельника, Т. П. Мінки, Н. Р. Нижник, В. І. Олефіра, В. П. Петкова, Д. В. Приймаченка, А. О. Селіванова, О. Ю. Синявської, В. В. Сокурєнка, М. М. Тищенко, О. І. Харитонова, Х. П. Ярмакі тощо.

Проблеми визначення адміністративно-правового регулювання діяльності приватних охоронних структур в Україні розглядалися такими науковцями як А. В. Венедиктов, В. В. Галуцько, З. М. Рахлін, В. Д. Рєзвих, О. П. Угровецький, В. У. Хатуєв та ін. Приватна детективна діяльність за різних часів розроблялися також у працях: А. В. Агутіна, В. К. Грищука, Г. К. Кожевнікова, Н. М. Матюхіної, С. Г. Мусієнко, О. О. Пунди, А. О. Самойленка, А. Г. Сачаво, А. В. Старушкевича, Н. В. Строгої, С. С. Юрка та ін.

Теоретичному обґрунтуванню та практичним заходам удосконалення забезпечення прав людини у сфері правоохоронної діяльності загалом і охорони громадського порядку були присвячені праці зарубіжних учених, зокрема: А. І. Алексєєва, С. С. Алексєєва, Ю. Г. Арзамасова, В. С. Афанас'єва, В. К. Бабаєва, Л. Ш. Берекашвілі, А. Б. Венгерова, М. В. Вітрука, Н. Л. Гранат, С. С. Гуммера (Gummer, S. C.), Х. Драпер (Hilary Draper), Г. П. Єрмиловича, М. І. Єропкина, А. Е. Жалінського, В. П. Ігнатова, Л. М. Колодкіна, А. П. Корєєва, В. М. Кудрявцева, В. В. Лазарєва, О. А. Лукашової, М. М. Марченка, У. Р. Міллера (Wilbur R. Miller), О. С. Мордовця, Ч. П. Немета (Charles P. Nemeth), К. Оттавіо (Ottavio, Quirico), С. В. Поленіної, Л. І. Попова, Р. А. Ромашова, І. В. Ростовщикова, В. П. Сальникова, Ю. М. Старілова, Т. Х. Стухті (Stuchtey, Tim H.), В. Т. Томіна, Б. М. Топорніна, В. П. Федорова, В. В. Черданцева, А. Ю. Якімова та ін.

Роботи зазначених вище науковців стали теоретико-методологічним підґрунтям для дослідження обраної проблематики. Водночас унаслідок того, що абсолютна більшість монографічних та дисертаційних робіт присвячена окремим суб'єктам недержавної правоохоронної діяльності або окремим аспектам їхньої діяльності, остаточне формування цілісної концепції недержавної правоохорони є незавершеним. На сьогодні залишається багато проблемних, дискусійних чи практично невіршених проблем, серед яких: необхідність визначення змісту забезпечення правопорядку й визначення особливостей діяльності недержавних суб'єктів правоохорони в зазначеному напрямку, з'ясування поняття адміністративно-правового статусу недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності й визначення факторів, що впливають на його формування й розвиток, виявлення особливостей адміністративно-правового статусу окремих недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності, розкриття особливостей механізму контролю й нагляду з боку держави за діяльністю таких суб'єктів та ряд інших.

Усе вищезазначене обумовлює вибір теми дисертаційної роботи, підкреслює її актуальність і підтверджує необхідність глибокого і всебічного наукового дослідження загальнотеоретичних та практичних питань недержавної правоохорони в Україні

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Пріоритетних напрямків

розвитку правової науки на 2016–2020 років, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 року, п. 1.12 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016-2019 років, схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23.02.2016, протокол № 2, комплексних науково-дослідних тем Харківського національного університету внутрішніх справ: також у межах науково-дослідної роботи «Сучасні тенденції реформування юридичної освіти та науки в Україні» (державний реєстраційний номер 0115U003318).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розроблення концепції адміністративно-правового статусу недержавних суб'єктів правоохорони в загальнодержавній системі забезпечення правопорядку, їхньої взаємодії з державними суб'єктами правоохорони, вироблення пропозицій щодо удосконалення адміністративного законодавства та практики його застосування.

Визначена мета зумовила формування та розв'язання таких *завдань*:

- визначити соціально-правові ознаки правоохорони, основоположні для досліджуваної проблематики таких понять, як: «правоохоронна діяльність», «правоохоронний орган», «правоохоронна функція», «суб'єкт правоохоронної діяльності», «недержавна правоохоронна діяльність», «недержавний суб'єкт правоохоронної діяльності»;
- охарактеризувати теоретичні передумови виникнення феномена «недержавна правоохоронна діяльність»;
- здійснити ретроспективний аналіз розвитку недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності;
- окреслити систему суб'єктів державної правоохорони;
- сформулювати особливості адміністративно-правового статусу як окремих правоохоронних органів, так і державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями;
- провести систематизацію суб'єктів недержавної правоохорони в Україні;
- розкрити сутність, зміст та структуру адміністративно-правового статусу недержавних суб'єктів правоохорони;
- визначити функції та завдання недержавних суб'єктів правоохорони;
- охарактеризувати правові засади діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку та кордону;
- встановити специфіку діяльності недержавних суб'єктів охоронної діяльності;
- визначити місце адвокатури в системі недержавних суб'єктів правоохорони в Україні;
- з'ясувати адміністративно-правовий статус приватного нотаріату та приватних виконавців як недержавних суб'єктів правоохорони;
- виокремити та систематизувати форми і методи діяльності недержавних суб'єктів правоохорони;

- охарактеризувати основні напрямки взаємодії недержавних і державних суб'єктів правоохоронної діяльності;
- розкрити особливості механізму контролю й нагляду з боку держави за діяльністю суб'єктів правоохорони;
- визначити види державного контролю за здійсненням недержавної правоохоронної діяльності;
- встановити особливості реалізації громадського контролю за діяльністю суб'єктів правоохоронної діяльності;
- з'ясувати практику застосування адміністративного законодавства недержавними суб'єктами правоохоронної діяльності та запропонувати шляхи його вдосконалення в умовах європейської інтеграції України;
- узагальнити зарубіжний досвід діяльності та взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони та визначити можливості його адаптації в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають з приводу діяльності та взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони щодо забезпечення правопорядку.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади діяльності недержавних суб'єктів правоохорони в Україні.

Методи дослідження. Відповідно до світоглядної та методологічної позиції автора проблема діяльності та взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони аналізувалась як комплексне теоретичне та практичне міждисциплінарне дослідження. Методологічну основу дослідження, спираючись на його мету і задачі, становить загальнонауковий діалектичний метод пізнання (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.1). У межах діалектичного методу застосовані також інші спеціальні методи пізнання соціально-правових явищ і процесів. За допомогою історико-правового методу досліджено походження та розвиток нормативно-правових актів, що регламентують діяльність правоохоронних органів та недержавних суб'єктів правоохорони в Україні і за кордоном (підрозділи 3.1–3.7, 5.2). Порівняльно-правовий метод сприяв дослідженню зарубіжного досвіду правового регулювання діяльності державних та недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності (підрозділ 5.2). Формально-логічний метод використано для виявлення прогалин правового регулювання недержавних суб'єктів правоохорони та їх взаємодії з державними суб'єктами правоохоронної спрямованості (підрозділи 1.4, 3.2, 4.2). Статистичний метод використано для аналізу даних за результатами анкетування та інтерв'ювання.

Емпіричною базою сформульованих у дисертаційному дослідженні теоретичних висновків є проведене автором узагальнення матеріалів практичної діяльності державних та недержавних суб'єктів правоохорони. У межах дослідження були анкетовані 120 працівників Національної поліції України; проведено інтерв'ювання керівного складу громадських формувань по охороні громадського порядку та кордону, керівників охоронних фірм, консалтингових агентств та юридичних контор, адвокатів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, журналістів; оброблено статистичні дані

Генеральної прокуратури та Національної поліції України за 2016 - перше півріччя 2018 років.

Теоретичну базу дослідження становлять наукові праці у галузі філософії, соціології, психології, теорії держави та права, адміністративного права, адміністративного процесу, інших галузевих правових наук, які містять положення щодо забезпечення правоохорони в державі.

Нормативною основою дослідження є положення Конституції України, міжнародно-правових актів, норми вітчизняного адміністративного, адміністративно-процесуального, кримінального та кримінально-процесуального законодавства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, в якому на доктринальній основі, комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки визначено шляхи розв'язання правових проблем, пов'язаних із з'ясуванням природи та змісту феномена недержавної правоохорони в оновлених соціально-політичних умовах. У результаті проведеної роботи сформульовано нові наукові положення висновки, запропоновані особисто здобувачем, зокрема:

вперше:

- розкрито теоретичні передумови виникнення феномена недержавної правоохоронної діяльності як потреби суспільства в оновлених соціально-політичних умовах, серед яких виділено соціальні, політичні, ідеологічні, економічні передумови;

- визначено поняття недержавної правоохоронної діяльності як урегульованого нормами адміністративного права виду діяльності, що полягає в наданні громадянам та організаціям послуг, які мають договірний, оплатний або безоплатний суспільно-публічний характер, здійснюваний з метою захисту й охорони законних прав та інтересів громадян, організацій, суспільства і держави в порядку та формах, визначених законом;

- обґрунтовано доцільність введення у правове поле категорії «суб'єкт правоохорони», що поєднує в собі як державні, так і недержавні суб'єкти правоохорони;

- окреслено характерні ознаки, притаманні суб'єкту правоохорони: 1) публічне виконання основних напрямків діяльності від імені держави та під її контролем, заради задоволення інтересів держави та суспільства; 2) здійснення функцій, які властиві (у переважній більшості) органам виконавчої влади; 3) реалізація повноважень як у випадку вчинення правопорушення, так і у випадку необхідності його попередження; 4) можливість застосування юридичних заходів впливу на інших суб'єктів у формі переконання або примусу; 5) реалізація названого виду діяльності особами, які відповідають нормативно визначеним, професійним вимогам; 6) законодавчо передбачений порядок оскарження дій суб'єкта правоохорони в адміністративному і судовому порядку;

- доведено, що залежно від виду суб'єкта правоохорони правоохоронна діяльність може мати як ситуативний, так і системний характер;

- сформульовано авторське визначення адміністративно-правового статусу недержавних суб'єктів правоохорони (у вигляді загального, спеціального та індивідуального статусу) як нормативно декларованої сукупності повноважень (прав та обов'язків) щодо здійснення недержавної правоохоронної діяльності;

- сформульовано принципи взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони. Серед них виокремлено загальноправові (законності, гуманізму, гласності, дотримання прав і свобод людини тощо) і спеціальні (планування, безперервності, добровільності, поєднання індивідуальності та колективності, науковості, конфіденційності, доцільності, самоврядування, територіальності, оперативності);

- обґрунтовано необхідність розширення колективних та індивідуальних форм сприяння правоохоронним органам шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і кордону»;

удосконалено:

- наукову позицію, відповідно до якої людина і громадянин утворюють первинні засади системи недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності, а інші елементи даної системи є наслідком волевиявлення людини та громадянина і мають похідний, комплементуючий характер;

- класифікацію суб'єктів правоохоронної діяльності за критерієм співвідношення правоохоронної функції з іншими напрямками діяльності: 1) суб'єкти, діяльність яких спрямована на виконання правоохоронних завдань; 2) суб'єкти, які реалізують правоохоронну діяльність епізодично, у випадку виникнення певних життєвих обставин; 3) окремий громадянин як особливий суб'єкт такої діяльності;

- розуміння змісту правоохоронної діяльності як нормативно визначеного впливу уповноваженого суб'єкта на ситуацію, що має ознаки протиправності або може спричинити протиправні наслідки, а також на осіб, які вступають у конфлікт із правом;

- обґрунтування своєчасності та доцільності імплементації інституту приватних детективів в Україні;

дістали подальшого розвитку:

- напрями взаємодії правоохоронних органів та недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності у сфері протидії адміністративним та кримінальним правопорушенням;

- засади правового регулювання охоронної діяльності щодо визначення суб'єктного складу, переліку охоронних послуг та положень щодо ліцензування охоронної діяльності в Україні;

- засади участі громадян в охороні громадського порядку і державного кордону.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено та надалі може бути використано, насамперед, із метою удосконалення практичної діяльності органів національної поліції, інших

органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських формувань з охорони громадського порядку та кордону, а також інших суб'єктів правоохорони в Україні. Окрім цього, результати дослідження використані у *нормопроектуванні* та *правотворчій* діяльності Верховної Ради України – застосування рекомендацій у процесі підготовки до прийняття нових нормативно-правових актів, внесення змін до чинного законодавства (Довідка від народного депутата України № 107 від 1 березня 2018 р.); у *правозастосовній діяльності* підрозділів Національної поліції України – під час реалізації нормативних положень щодо взаємодії з недержавними суб'єктами правоохорони (Акт впровадження Головного управління Національної поліції в Харківській області від 05 червня 2018 р.); у *науково-дослідній сфері* – основні положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальших наукових розвідок, розроблення теоретичних і прикладних питань; у *навчальному процесі* – положення дисертації були використані для підготовки навчально-методичних комплексів із дисциплін «Судові та правоохоронні органи в Україні», «Адміністративне право і процес», «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу» (Акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 04 травня 2018 р., Акт впровадження Донецького юридичного інституту МВС України від 28 травня 2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції автора оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах, зокрема: «Проблеми реформування національного законодавства в умовах адміністративної реформи» (Київ, 31 січня 2011 р.); «Адміністративне право України: сучасний стан та шляхи розвитку» (Харків, 27 квітня 2012 р.); «Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України» (Харків, 15 квітня 2015 р.); «Політико-правові реформи та становлення громадянського суспільства в Україні» (Херсон, 7 – 8 жовтня 2016 р.); «Теорія та практика правоохоронної діяльності» (Львів, 11 листопада 2016 р.); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (Київ, 9 грудня 2016 р.); «Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин» (Харків, 6 – 7 жовтня 2017 р.); «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» (Одеса, 10 листопада 2017 р.); «Всеукраїнський саміт приватних детективів» (Дніпро, 30 листопада 2017 р.); «Сучасні проблеми адміністративного права та процесу» (Харків, 30 червня 2017 р.); «Право, суспільство і держава: форми взаємодії» (Київ, 12 – 13 січня 2018 р.); «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (Одеса, 19 – 20 січня 2018 р.); «Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку» (Київ, 20 січня 2018 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у 40 публікаціях, серед яких: 1 – одноосібна монографія, 16 статей, опублікованих у виданнях, перелік яких затверджено МОН України, як фахових з юридичних наук; 4 статті – у зарубіжних наукових виданнях за профілем дисертації; 11 тез доповідей, що

увійшли у збірники науково-практичних конференцій та семінарів, 8 опублікованих праць, які додатково відображають наукові результати.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, що включають 19 підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 385 сторінок, з них: основний текст – 313 сторінок, список використаних джерел – 47 сторінок (460 найменувань), додатки – 25 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** аргументовано актуальність теми дисертації, визначено ступінь дослідження проблеми, на вирішення якої спрямовується науковий пошук, зазначено зв'язок роботи з науковими планами, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, його наукову новизну і положення, що виносяться на захист.

Розділ 1 «Методологія дослідження організації державної та недержавної правоохорони в Україні» складається з трьох підрозділів, в яких розглянуто ступінь наукового дослідження феномена правоохорони, його структури, визначено методологію його дослідження.

Підрозділ *1.1 «Правоохорона в Україні: соціально-правові ознаки, методологія та категоріальний апарат дослідження»* присвячено дослідженню сутності понять «правоохорона» та «правоохоронна діяльність» як виду соціальної діяльності. Відзначено, що багатоаспектність сутності правоохорони обумовлює необхідність її наукового дослідження не лише різними галузями права (адміністративного, кримінального), а й іншими науками (теорією управління, соціологією, психологією тощо). Наголошено, що теоретичний рівень осмислення сутності та основних проявів правоохорони, як діяльності, передбачає її дослідження методами не однією галузі знань, а їх системою. До такої системи методів віднесено загальнонаукові методологічні принципи дослідження правоохоронної діяльності, методологію і конкретні методи дослідження наук, предметом яких є правоохорона в усіх її проявах, спеціальні методи дослідження, що забезпечують предметний розгляд правоохорони (зокрема, кількісні методи).

Встановлено, що правоохорона, як діяльність, нерозривно поєднана із суспільними відносинами, основною метою виникнення, зміни та припинення яких є забезпечення фактичної, життєвої сили правових приписів, захист суб'єктивних прав, реалізація юридичної відповідальності. Здійснено відмежування правоохорони від діяльності правоохоронних органів: а) за суб'єктами здійснення такої діяльності; б) за ознакою професіоналізму; в) за функціями.

У підрозділі *1.2 «Теоретичні передумови недержавної правоохорони в Україні»* доведено існування недержавних форм забезпечення правоохорони у реаліях розвитку сучасної Української держави. Відзначено, що проголошення України як демократичної, соціальної, правової держави, активні процеси реформування органів державної влади стали поштовхом розвитку

громадянського суспільства й активізації діяльності громадян. Вочевидь, процес участі населення у забезпеченні публічної безпеки і порядку став об'єктивною реальністю. Поява за цих умов недержавних суб'єктів правоохорони стала закономірним наслідком та обов'язковим атрибутом правової держави.

З'ясовано теоретичні передумови недержавної правоохоронної діяльності, які визначають потребу суспільства і створюють реальні можливості її реалізації, серед яких виділено соціальні, політичні, ідеологічні та економічні складові. Встановлено, що соціальні передумови недержавної правоохоронної діяльності обумовлені відносинами у суспільстві щодо їх саморегуляції та самозахисту, дозволом протиріч між різними соціальними прошарками з урахуванням громадських інтересів; політичні передумови – існуванням самої держави та її органів, розвитком інститутів демократії, створенням громадянського суспільства і політичного плюралізму; ідеологічні передумови будуються на правовій культурі, правосвідомості, визнанні індивідуальних прав і свобод людини; економічні передумови відображають рівень економічного розвитку суспільства і держави, добробуту кожної людини.

У підрозділі 1.3 *«Формування та розвиток недержавної правоохорони в Україні»* визначено періодизацію процесу залучення недержавних суб'єктів до забезпечення публічної безпеки та порядку. Враховуючи історичні зміни в суспільно-політичному ладі й відповідне реформування правового простору в нашій країні у XIX – XXI століттях виділено наступні періоди: 1) кінець XIX – початок XX століть – формування першого національного досвіду участі населення в охороні правопорядку; 2) 1917 – 1921 роки – період визвольних змагань у межах трьох державних формацій: Української Народної Республіки, Української Держави і Директорії Української Народної Республіки (докорінна зміна структури суб'єктів забезпечення правопорядку в країні, створення добровільних структур, що діяли виключно на громадських засадах); 3) 1917 – 1953 роки – формування форм участі громадян в охороні правопорядку на радянських ідеологічних засадах з підтримкою лише колективних форм участі населення в охороні правопорядку; 4) 1953 – 1991 роки – етап активної участі населення в підтриманні правопорядку; 5) 1991 рік – до сьогодні – формування нових недержавних форм участі громадян у забезпеченні правопорядку та правоохорони (приватних охоронних структур, приватних нотаріусів, приватних виконавців, утворення незалежної адвокатури тощо).

Розділ 2 «Система державних та недержавних суб'єктів правоохорони в Україні» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню системи суб'єктів правоохорони в Україні, їхньої класифікації, мети та виконуваних функцій.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та види державних суб'єктів правоохорони в Україні»* визначено, що держава є основним суб'єктом правоохорони. Це пояснюється тим, що вона не може існувати без певного порядку в системі суспільних відносин і, отже, виступає основним ініціатором охорони права. Державна правоохоронна діяльність відрізняється своїм примусовим

характером, адже виключно держава має виняткове право, монополію на примус.

Здійснено аналіз змісту діяльності державних суб'єктів правоохорони. Виділено основні дві групи таких органів: органи охорони правопорядку та контрольні органи виконавчої влади. Під органами охорони правопорядку запропоновано розуміти органи виконавчої влади, для яких правоохоронна функція є основною, і вони здійснюють повноваження, спрямовані на захист прав, свобод людини та охорони правопорядку; ці органи мають право легального застосування примусу до людей; у своєму складі вони мають озброєні формування. Під контрольними органами виконавчої влади запропоновано розуміти органи виконавчої влади, які здійснюють контрольні повноваження у різних сферах.

У підрозділі 2.2. *«Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів та державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями»* зазначені суб'єкти правоохорони розглянуто як державні органи, що уповноважені на застосування законного примусу.

Доведено, що правоохоронними органами є органи, що здійснюють поліцейну діяльність із застосуванням заходів адміністративного примусу (включаючи передбачене законодавством застосування фізичної сили, спеціальних засобів та зброї). До поліцейних органів віднесено Національну поліцію України; Національну гвардію України (як поліцію військового типу внутрішньої організації); Національне антикорупційне бюро України; органи охорони державного кордону; органи митного контролю. До державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями зараховано державні структури, яким надано повноваження на проведення таємної, оперативної та розвідувальної діяльності. Особливість методів і засобів виконання покладених на них функцій дозволило охарактеризувати їх не лише як розвідувальні органи, але й як правоохоронні.

Підрозділ 2.3 *«Система недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності»* присвячено аналізу видів недержавних суб'єктів правоохорони. Визначено поняття недержавної правоохоронної діяльності як врегульованого нормами адміністративного права виду діяльності, що полягає в наданні громадянам і організаціям послуг, які мають договірний, оплатний або безоплатний суспільно-публічний характер, здійснюваний з метою захисту й охорони законних прав та інтересів громадян, організацій, суспільства і держави в порядку та формах, визначених законом.

Проведено класифікаційний розподіл недержавних суб'єктів правоохорони в Україні залежно від соціальної спрямованості такої діяльності, цілей та завдань, структури, форм та методів діяльності. Залежно від організаційно-правової форми (з урахуванням колективної та індивідуальної складової) недержавні суб'єкти право охорони поділено на: 1) приватні суб'єкти охоронної діяльності; служби безпеки підприємств; адвокатські бюро та асоціації; третейські суди; 2) громадські об'єднання у вигляді громадських формувань з охорони громадського порядку та кордону; добровільні пожежні дружини; вуличні, сільські, квартальні, будинкові комітети тощо; 3)

індивідуальні суб'єкти правоохорони, які виконують свої функції індивідуально або спільно з державними суб'єктами правоохорони (громадяни, які співпрацюють з державними суб'єктами правоохорони на конфіденційній основі, позаштатні співробітники державних органів правоохоронного спрямування, приватні нотаріуси, приватні виконавці, адвокати, а також окремі громадяни, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод інших осіб. До окремої групи віднесено суб'єктів, які наділені юрисдикційними повноваженнями щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення: адміністративні комісії при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських радах.

Розділ 3 «Адміністративно-правовий статус недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності та проблеми його реалізації» складається із семи підрозділів, в яких розглянуто окремі види недержавних суб'єктів правоохорони в Україні та правове регулювання діяльності зазначених суб'єктів.

У підрозділі 3.1 *«Сутність, зміст та структура адміністративно-правового статусу недержавних суб'єктів правоохорони»* акцентовано увагу на тому, що правоохоронна діяльність не обмежується функціонуванням лише державних правоохоронних структур. У сучасних умовах існує безліч недержавних інститутів, які реалізують правоохоронні функції у різних сферах життя суспільства, починаючи від охорони правопорядку й закінчуючи захистом власності й забезпечення інформаційної безпеки громадян. Доведено, що реалізація правоохоронних функцій держави пов'язана з діяльністю державних уповноважених структур та інститутів громадянського суспільства. Така діяльність спрямована на забезпечення охорони й захисту прав та інтересів громадян і держави, через що державні правоохоронні функції необхідно розглядати як результат взаємодії громадянського суспільства, з одного боку, і державних організацій – з іншого. Зроблено висновок про те, що правоохоронні функції реалізуються через систему послідовно здійснюваних охоронних дій і надання юридичних послуг, що зараховують до себе: охорону громадського порядку, профілактику й попередження правопорушень, вирішення юридичних конфліктів, заходи примирення тощо.

Окремо у підрозділі досліджено структури, що мають відношення до недержавних суб'єктів правоохорони: 1) суб'єктів, які уповноважені здійснювати правоохоронну діяльність; 2) суб'єктів, які реалізують функції правоохорони. Встановлено, що першу групу складають структури, які: а) здійснюють протидію злочинності; б) підтримують громадський порядок. Встановлено, що наразі закон делегує право виконувати правоохоронні завдання громадським формуванням з охорони громадського порядку та кордону, а також недержавним суб'єктам надання охоронних послуг, що зареєстровані в установленому законом порядку та мають ліцензію на здійснення приватної охоронної діяльності. До другої групи зараховано суб'єктів, що реалізують правоохоронні функції (надання правової допомоги), недержавні організації (установи) та приватних осіб, які мають відповідні повноваження (ліцензії). До них віднесено адвокатуру, приватний

нотаріат, приватних виконавців, третейські суди, інститути медіації, судових експертів (які не працюють у державних спеціалізованих експертних установах та внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів).

У підрозділі 3.2 *«Призначення, функції та завдання недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності»* обґрунтовується необхідність нормативного закріплення основних функцій недержавних суб'єктів правоохорони, які фактично вже реалізуються або мають потенціал для використання в Україні. Запропоновано під функціями суб'єкта недержавної правоохорони розуміти зміст тих чи інших його дій, які він здатний і повинен зробити для досягнення поставлених перед ним цілей і завдань. Аргументовано, що у сфері державного управління функції відображають матеріальний зміст діяльності органу. Повний і точний перелік функцій органу державного управління міститься у правових актах, якими закріплено компетенцію органу, що має першочергове значення для правильної організації управління.

Виділено та охарактеризовано юрисдикційну функцію недержавних суб'єктів правоохорони, яка пов'язана з наділенням окремих недержавних суб'єктів право охорони повноваженнями на застосування заходів адміністративного припинення. До органів, які наділені правом на виконання зазначеної функції, зараховано такі: адміністративні комісії при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад, членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, громадських лісових інспекторів, громадських інспекторів з охорони довкілля, громадських інспекторів сільського господарства, працівників сільської пожежної охорони та членів добровільних пожежних дружин (команд), протипожежних об'єднань громадян, членів громадських організацій осіб з інвалідністю тощо.

У підрозділі 3.3 *«Правові засади діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку та кордону»* розглянуто адміністративно-правовий статус громадських формувань з охорони громадського порядку та кордону, форми та методи їхньої діяльності, способи взаємодії з органами поліції та органами місцевого самоврядування. Акцентовано увагу на тому, що участь громадськості в забезпеченні громадського порядку є одним з основних принципів правоохорони. Головним призначенням громадських формувань з охорони громадського порядку є профілактична спрямованість їхньої роботи. Безпосередня боротьба зі злочинами та правопорушеннями може здійснюватися даними суб'єктами лише у тісному взаємозв'язку з державними суб'єктами правоохорони, зокрема з Національною поліцією України та Державною прикордонною службою України.

Проаналізовано практичну діяльність зазначених громадських формувань. Розглянуто питання застосування членами громадських формувань з охорони громадського порядку та кордону заходів примусу та відповідальності за перевищення їхніх повноважень. Відзначена негативна тенденція до зменшення фактичної кількості цих формувань та значного скорочення чисельності осіб – членів громадських формувань. Серед причин скорочення чисельності громадських формувань з охорони громадського порядку та кордону названо недостатню увагу з боку органів поліції та органів

місцевого самоврядування щодо надання методичної та матеріальної допомоги. Запропоновано рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу громадських формувань з охорони громадського порядку та кордону, взаємодії з органами місцевого самоврядування, укладення адміністративних договорів між зазначеними суб'єктами.

У підрозділі 3.4 *«Правові засади діяльності недержавних суб'єктів охоронної діяльності»* розглянуто діяльність недержавних (приватних) охоронних структур, яку визначено як різновид економічної (підприємницької) діяльності, що має на меті одержання прибутку шляхом надання на договірній оплатній основі послуг фізичним та юридичним особам з боку організацій, що мають ліцензію на охоронну діяльність. Засадами недержавної (приватної) охоронної діяльності є: ліцензійний характер діяльності; законність; підконтрольність державним органам; договірна основа надання охоронних послуг; професіоналізм; невтручання в економічну, фінансову, господарську, кадрову діяльність клієнтів. Піддано критиці надання поліцією охорони охоронних послуг на комерційній основі. Відзначено, що така діяльність за своєю суттю є комерційною діяльністю і вступає у протиріччя з основними функціями та завданнями Національної поліції України. Звернуто увагу на тому, що подальший розвиток ринку охоронних послуг у бік приватного сектору не повинен перетворити державу на стороннього спостерігача цих функцій. Обов'язок держави та її органів – забезпечити дотримання прав і свобод людини. Тому держава є фактично відповідальною за контроль над приватними охоронними структурами. Виконання цієї функції державою вимагає запровадження чітких механізмів контролю у сфері охоронних послуг, розроблення стандартів надання таких послуг та оцінки їхньої ефективності.

Підрозділ 3.5 *«Правовий статус адвокатури в системі недержавних суб'єктів правоохорони в Україні»* присвячено визначенню місця адвокатури в системі недержавних суб'єктів правоохорони. Відзначено, що адвокатура покликана забезпечувати права людини й громадянина у процесі здійснення правоохоронної діяльності шляхом надання їм кваліфікованої юридичної допомоги. Це є основною метою діяльності адвокатури, тоді як інші правоохоронні органи можуть переслідувати й інші цілі: попередження й припинення правопорушень, досягнення істини у кримінальному провадженні тощо. При цьому правоохоронну діяльність слід розглядати як діяльність державних і громадських організацій, яка здійснюється з метою охорони права спеціально уповноваженими органами й громадськими формуваннями шляхом застосування заходів юридичної відповідальності, відповідно до закону й з дотриманням установлених процедур. Адвокатура покликана забезпечити права й свободи людини в ході правоохоронної діяльності шляхом надання кваліфікованої юридичної допомоги. Адвокатура певною мірою виконує роль важеля між різними гілками влади, виступаючи своєрідним, так би мовити, «буфером», який збалансовує правозахисні інтереси громадянського суспільства з потребами й можливостями держави. Хоча адвокатура й не належить до жодної з гілок влади, але, будучи специфічним суспільно-правовим інститутом, який є одним із найважливіших у вітчизняній юстиції,

посідає чільне місце в системі соціальних зв'язків, що забезпечує взаємодію різних гілок влади у правовій державі.

Підрозділ 3.6 *«Адміністративно-правовий статус приватного нотаріату та приватних виконавців як недержавних суб'єктів правоохорони»* присвячено специфічним суб'єктам недержавної правоохорони, які виділяються подвійним правовим статусом. Приватні нотаріуси та приватні виконавці мають спеціальні публічні повноваження, які їм делеговані державою.

Підкреслюється, що діяльність приватних виконавців є схожою з адвокатською або приватною нотаріальною практиками. Проаналізовано підстави та порядок набуття та припинення адміністративно-правового статусу приватного виконавця, інші питання функціонування інституту приватних виконавців, порядок співпраці з органами поліції.

Обґрунтовано положення про те, що потенціал правоохоронної діяльності нотаріату визначений специфічною нотаріальною формою й властивостями, якими наділений нотаріальний акт. На відміну від більшості правоохоронних органів нотаріат не має власних повноважень щодо застосування примусових заходів. Разом з тим сам виконавчий акт має силу примусу, що реалізується іншими правоохоронними органами щодо забезпечення зобов'язання за документом.

Доведено, що особливістю правоохоронної діяльності нотаріату є її тісний зв'язок із судовою владою, який простежується у реалізації концепції превентивного правосуддя, що максимально полегшує здійснення судочинства за допомогою нотаріальних актів. Встановлено, що нотаріальна діяльність у даному випадку має попереджувальний характер, оскільки своїми діями нотаріус повинен попередити спір про право.

Детальному аналізу піддано особливості застосування нотаріатом медіації як позасудового способу вирішення правових спорів. Запропоновано законодавче закріплення медіативних (переговорних) функцій нотаріату.

Доведено, що визнання за нотаріальними актами особливої доказової сили є обов'язковим кроком на шляху до гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством Європейського Союзу. Юридичні факти, зокрема угоди й обставини, засвідчені в нотаріальному акті, а також підтверджені ним права й обов'язки можуть бути оскаржені лише в судовому порядку. Чітке законодавче закріплення цього положення наблизить інститут нотаріату в Україні до базових принципів системи латинського нотаріату, згідно з якими нотаріальні документи мають презумпцію законності й достовірності, що становить основну відмінність правоохоронної складової в діяльності нотаріату від інших форм правоохорони.

У підрозділі 3.7 *«Адміністративно-правові форми та методи діяльності недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності»* приділено увагу зовнішнім проявам діяльності недержавних суб'єктів правоохорони.

Відзначено, що належне забезпечення державної і недержавної правоохорони в Україні залежить від оптимально обраних і правильно застосованих форм і методів такої діяльності, які дозволяють глибше проникнути у зміст такої діяльності.

У зв'язку з тим, що більшість функцій, які виконуються недержавними суб'єктами правоохорони, санкціоновані державою або навіть виконуються від імені держави, то виправданим для недержавних суб'єктів правоохорони є використання подібних форм та методів, що використовуються державними суб'єктами правоохорони. У свою чергу, однією з форм реалізації державою правоохоронної діяльності є делегування виконання певних публічно значущих функцій недержавним суб'єктам правоохорони.

Визначення форм, методів, функцій, повноважень недержавних суб'єктів дозволило розкрити у підрозділі сутність недержавної правоохорони. Методи діяльності недержавних суб'єктів правоохорони характеризуються наступними рисами: а) відрізняються залежно від функцій того чи іншого суб'єкта правоохорони; б) застосовуються в межах компетенції недержавних суб'єктів правоохорони, що визначені законодавством; в) суб'єкт правоохоронної діяльності обирає той чи інший метод залежно від того, хто був ініціатором правоохорони (надання правоохоронних послуг за власною ініціативою або в результаті звернення іншого суб'єкта правовідносин).

Підкреслено, що діяльність недержавних суб'єктів правоохорони знаходиться на стику публічно-правових та приватноправових відносин. Недотримання чіткого балансу може призвести до порушення прав і свобод людини або держави. У зв'язку з цим, вбачається за доцільне на законодавчому рівні точно визначити межі не лише діяльності недержавних суб'єктів правоохорони, а й державного втручання в їхню діяльність. Лише поєднання ініціативності громадського суспільства та органів державної влади здатне якісно покращити стан правоохорони у нашій країні.

У підрозділі 3.8 *«Взаємодія та координація діяльності суб'єктів державної та недержавної правоохоронної діяльності»* визначено, що взаємодія державних та недержавних суб'єктів правоохорони полягає у взаємному впливі та узгодженні дій щодо забезпечення публічної безпеки та порядку, а також наданні суб'єктами такої діяльності резервів та можливостей один одному. Без спільної мети та поєднання наявних ресурсів якісна взаємодія між суб'єктами правоохорони неможлива. Взаємодія між суб'єктами правоохорони у більшості випадків має ознаки адміністративної діяльності, яка, у свою чергу, вимагає вчинення певних організаційних дій. Належна організація забезпечуватиме ефективність такої діяльності. Лише максимальне поєднання та узгодження зусиль різних суб'єктів правоохорони дозволить оперативно, у найкоротші строки, із найменшими витратами сил та засобів виконувати завдання щодо забезпечення публічної безпеки і порядку.

До найважливіших напрямів удосконалення форм та методів взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони зараховано створення належного нормативно-правового регулювання (щодо уникнення зайвого дублювання функцій, порядку здійснення взаємодії); запровадження оперативного інформаційного обміну; координаційні заходи у сфері попередження та припинення правопорушень; розроблення методичних рекомендацій щодо порядку взаємодії різних суб'єктів тощо.

Розділ 4 «Контроль за діяльністю суб'єктів правоохорони» складається з трьох підрозділів і присвячений питанням забезпечення належного контролю за діяльністю як правоохоронних органів, так і недержавних суб'єктів правоохорони в Україні.

У підрозділі 4.1 *«Правове регулювання контролю за діяльністю суб'єктів правоохорони»* зазначена діяльність розглянута як складова соціального контролю з урахуванням особливої мети, завдань, суб'єктів та об'єктів контролю.

З'ясовано, що суб'єктами контролю за діяльністю суб'єктів правоохорони виступають державні та недержавні інституції, які відповідно до законодавства наділені такими повноваженнями. Відзначено, що контроль за діяльністю суб'єктів правоохорони, як правило, передбачає можливість втручання суб'єкта контролю в діяльність підконтрольного об'єкта. Суб'єктний склад контрольної діяльності обумовлює визначення форм та методів його здійснення. Контрольна діяльність держави за суб'єктами правоохорони є складовою частиною механізму реалізації норми права, яка є необхідною для досягнення необхідного рівня правовідносин. Контроль є одним із методів (способів) правоохоронної діяльності, стадією управлінського циклу. Належна організація контролю сприяє усуненню недоліків управління. Контроль дозволяє своєчасно корегувати здійснення управлінської діяльності й вживати заходів щодо усунення недоліків та відхилень.

У підрозділі 4.2 *«Поняття й види державного контролю за здійсненням недержавної правоохоронної діяльності»* розглянуто контрольні повноваження органів державної влади та громадськості за дотриманням законодавства недержавними суб'єктами правоохорони.

Здійснено класифікацію видів державного контролю за діяльністю недержавних суб'єктів правоохорони: залежно від моменту контролю (превентивний та подальший контроль); за обсягом повноважень контролюючих органів (загальний та спеціальний).

Наголошено, що контроль державних органів за діяльністю недержавних суб'єктів правоохорони має здійснюватися за такими напрямками: контроль за порядком створення недержавних суб'єктів правоохорони (державна реєстрація); контроль за порядком і умовами здійснення недержавної правоохоронної діяльності (ліцензування); статистична звітність; виконання фінансових зобов'язань суб'єктів правоохорони; рівень професійної підготовки осіб, які здійснюють правоохоронну діяльність; контроль за порядком придбання, зберігання вогнепальної зброї травматичної дії, спеціальних засобів, що використовуються недержавними суб'єктами правоохоронної діяльності.

Охарактеризовано універсальні (загальні) напрями контролю, що поширюється на всі види недержавних суб'єктів правоохорони, а саме: реєстрацію, ліцензування, контроль рівня професійної підготовки цих суб'єктів.

У підрозділі 4.3 *«Громадський контроль за діяльністю суб'єктів правоохоронної діяльності»* наголошено на тому, що, незважаючи на широке використання терміна «контроль» у діяльності громадськості щодо державних органів, який повинен передбачати не лише спостереження та виявлення

порушень, а й безпосереднє втручання в діяльність системи, громадський контроль не повинен мати важелі впливу на професійну діяльність державних суб'єктів право охорони, тим більше – притягувати винних до відповідальності. Рішення суб'єктів громадського нагляду за діяльністю зазначених суб'єктів, як правило, має рекомендаційний характер.

Аналіз діючого законодавства та практики діяльності державних та недержавних суб'єктів правоохорони свідчить про усвідомлену ілюзорність існуючого механізму нагляду за діяльністю державних правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України. Відзначено малу зацікавленість представників громадськості в діяльності спостережних рад через відсутність їхньої незалежності та неупередженості, а також через суто рекомендаційний характер їхніх рішень. Процедура прийняття органами місцевого самоврядування резолюції недовіри керівникам органів поліції не має належного нормативного регламентування, що ускладнює можливість її застосування.

Для забезпечення ефективного та дієвого громадського нагляду за діяльністю державних органів правоохорони, насамперед, необхідно усунути прогалини в законодавчому регулюванні організації та здійснення такого нагляду, врегулювати межі інформаційної взаємодії правоохоронних органів та суспільства з урахуванням службової таємниці, визначити реальні важелі впливу громадськості на діяльність правоохоронних органів.

Розділ 5 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності та взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони в Україні» складається з двох підрозділів і присвячений визначенню напрямів удосконалення правового регулювання недержавних суб'єктів правоохорони на підставі світового досвіду у сфері правоохорони.

У підрозділі 5.1 *«Напрямки розвитку законодавчого закріплення адміністративно-правових засад діяльності недержавних суб'єктів правоохорони в Україні»* визначено сучасні тенденції розширення державного аутсорсингу у сфері правоохорони. Наголошено на потребі жорсткого контролю з боку держави за виконанням делегованих повноважень іншими суб'єктами правоохорони, недопущенні втрати державою монополії на застосування примусу. Межі діяльності недержавних суб'єктів правоохорони мають бути чітко закріплені на законодавчому рівні й контролюватися органами державної влади. Підготовлено проект Закону України «Про охоронну діяльність» у новій редакції. Обґрунтовано необхідність законодавчого врегулювання питання приватної детективної діяльності.

У підрозділі 5.2 *«Зарубіжний досвід діяльності та взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони»* розглянуто правове регулювання та практику діяльності недержавних суб'єктів правоохорони у країнах Європейської співдружності, Сполучених Штатів Америки, Канади, Японії тощо.

Проведено аналіз діяльності недержавних суб'єктів правоохорони, яким делеговано публічні повноваження, у зарубіжних країнах. Визначено перспективи повного переходу на модель виключно приватного нотаріату та

приватних виконавців. Розглянуто діяльність муніципальних структур, громадськості в охороні громадського порядку та взаємодії з поліцейськими підрозділами. Здійснено аналіз моделей такої співпраці в різних країнах. Надано пропозиції щодо можливості застосування деяких моделей як експерименту в Україні.

Проаналізовано правові, організаційні та кадрові засади діяльності самоорганізації населення щодо підтримання правопорядку, зокрема пунктів з охорони правопорядку в Німеччині, служби шерифів у США, постів зв'язку з поліцією в Японії, сусідської варту у Великій Британії тощо. Досліджено значення таких форм сприяння поліцейським органам щодо охорони громадського порядку та профілактики правопорушень.

Досліджено діяльність приватних військових охоронних компаній (ПВОК) як специфічних суб'єктів права, діяльність яких офіційно визнається правовою лише окремими країнами. Відзначено, що певні структури, які існують в Україні, мають певні ознаки ЧВОК, але офіційно зареєстровані як суб'єкти охоронної діяльності або як громадські об'єднання. Подальше впровадження діяльності як вітчизняних, так і іноземних приватних військових охоронних компаній, які діють поза межами правового поля, негативно впливає на забезпечення належної публічної безпеки та порядку в країні. Навіть у разі легалізації статусу цих структур в Україні їхня діяльність шкодитиме безпеці політичної стабільності в країні.

Дослідження практики діяльності недержавних суб'єктів правоохорони в зарубіжних країнах щодо забезпечення охорони публічного порядку свідчить про неможливість запозичення систем взаємодії державних та недержавних суб'єктів у повному обсязі без суттєвих змін в організації діяльності державних органів. У більшості досліджених країн акцент в організації правоохорони зміщений на достатньо широкі повноваження органів місцевого самоврядування щодо самостійного обрання форм та методів забезпечення правоохорони.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі одержаних наукових та практичних результатів розв'язано задекларовану наукову проблему теоретичної та практичної значущості й перспективи діяльності та взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони в Україні. Вирішенню поставленої в дисертації проблеми сприяли загальнонаукові, спеціально-наукові методи дослідження, за допомогою яких обґрунтовано наукові та практичні результати, головними з яких є наведені нижче.

1. Визначення сутності правоохоронної діяльності, а також більш загальної категорії – правоохорони – можливе лише через усвідомлення даної категорії крізь призму такого явища, як «соціальна діяльність». У широкому філософському контексті правоохоронну діяльність доцільно розуміти як специфічний вид людської діяльності. Соціальна природа правоохоронної діяльності як різновид соціальної діяльності опосередкована природою і сутністю людини і обумовлена потребою використання специфічних засобів

зادля забезпечення співіснування як усього суспільства, так і окремих людей. Правова природа правоохоронної діяльності обумовлена правом і об'єктивною необхідністю впливу на суспільні відносини для забезпечення відповідності їх змісту тим моделям поведінки, які зафіксовані за допомогою права. Зазначена соціально-правова природа правоохоронної діяльності визначає системний характер такої діяльності. Залежно від засобів правового регулювання та їх перетворення у відповідні інститути суб'єктом правоохоронної діяльності може виступати як держава, так і кожна людина, об'єднання людей. Для державних органів як суб'єктів правоохорони така діяльність є формою публічного управління та регулювання, а для громадської діяльності – самоврядування та саморегуляції.

2. Передумовою розширення сфери забезпечення правопорядку виступають реформи органів державної влади і правоохоронної системи держави. Водночас нормативно-правова база, що регулює діяльність недержавних суб'єктів правоохорони, характеризується поверховим і суперечливим характером, оскільки не передбачає в достатньому обсязі виконання публічно значущих функцій у сфері охорони права недержавними структурами. Визначено, що серед теоретичних передумов недержавної правоохоронної діяльності, які визначають потребу суспільства і створюють реальні можливості її реалізації, основними є соціальні, політичні, ідеологічні та економічні складові. Соціальні передумови недержавної правоохорони обумовлені відносинами в суспільстві щодо саморегуляції і самозахисту суспільства, вирішенням протиріч між різними соціальними прошарками з урахуванням громадських інтересів. Політичні передумови обумовлені існуванням самої держави та її органів, розвитком інститутів демократії, створенням громадянського суспільства і політичного плюралізму. Ідеологічні передумови базуються на правовій культурі, правосвідомості, визнанні індивідуальних прав і свобод людини. Економічні ж передумови відображають рівень економічного розвитку суспільства і держави, добробуту кожної людини. Саме відмінність в економічному стані між членами суспільства породжує необхідність суспільства в правоохороні.

3. Враховуючи історичні зміни в суспільно-політичному ладі й відповідне реформування правового простору в нашій країні в XIX – XXI століттях виділено наступні періоди: 1) кінець XIX – початок XX століття – формування першого національного досвіду участі населення в охороні правопорядку під патронатом поліцейських структур, утворення інституту волосних старшин та сільських старост; 2) 1917 – 1921 роки – період визвольних змагань у рамках трьох державних формацій: Української Народної Республіки, Української Держави і Директорії Української Народної Республіки; 3) 1922 – 1953 роки – здійснення радянською владою пошуку форм участі громадян в охороні правопорядку; 4) 1953 – 1991 роки – етап активної участі населення в підтриманні правопорядку, сприянні правоохоронним органам у вигляді добровільних народних дружин, товариських судів, пунктів охорони громадського порядку, комісій у справах неповнолітніх, адміністративних та наглядових комісій, громадських вихователів, громадських селищних,

квартильних, домових комітетів.;

5) 1991 рік – до сьогодні – формування нових недержавних форм участі громадян у забезпеченні правопорядку та правоохорони..

4. Винятковий характер державної правоохоронної діяльності обумовлений особливістю правоохоронної системи, її суб'єктним складом. Суб'єкти правоохорони поділено на дві основні групи: державні та недержавні. Головним суб'єктом правоохорони в Україні залишається державна. Функція правоохоронної функції держави реалізується через діяльність органів законодавчої, виконавчої та судової влади. Діяльність державних суб'єктів правоохорони характеризується детальною правовою регламентацією: в нормативно-правових актах визначено повноваження кожного державного органу. Відповідно до змісту їхньої діяльності, то всі державні органи, що діють у правоохоронній сфері, можна поділити на дві основні групи: органи охорони правопорядку та контрольні органи виконавчої влади. Під органами правопорядку запропоновано розуміти органи виконавчої влади, для яких правоохоронна функція є основною, що здійснюють повноваження, спрямовані на захист прав, свобод людини та охорони правопорядку; ці органи мають право легального застосування примусу до людей; у своєму складі вони мають озброєні формування. До таких органів доцільно віднести органи Національної поліції України, Служби безпеки України, органи військової служби правопорядку, органи фіскальної служби, прикордонної служби тощо. Під контрольними органами виконавчої влади пропонується розуміти органи виконавчої влади, які здійснюють контрольні повноваження в різних сферах. В Україні до таких сфер належать: збереження і раціональне використання державного майна; додержання фінансової дисципліни, порядку ведення обліку та звітності, виконання державних контрактів і зобов'язань перед бюджетом, належне і своєчасне відшкодування збитків, заподіяних державі; використання та охорона земель, лісів, надр, води, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та інших природних ресурсів; охорона пам'яток історії та культури, збереження житлового фонду тощо.

5. Здійснено класифікацію недержавних суб'єктів правоохорони в Україні залежно від соціальної спрямованості такої діяльності, цілей та завдань, структури, форми та методів діяльності. Залежно від організаційно-правової форми (з урахуванням колективної та індивідуальної складової): 1) приватні суб'єкти охоронної діяльності, служби безпеки підприємств, адвокатські бюро та асоціації, третейські суди; 2) громадські об'єднання у вигляді громадських формувань з охорони громадського порядку та кордону, добровільні пожежні дружини, вуличні, сільські, квартальні, будинкові комітети тощо; 3) індивідуальні суб'єкти правоохорони, які виконують свої функції індивідуально або спільно з державними суб'єктами правоохорони (громадяни, які співпрацюють з державними суб'єктами правоохорони на конфіденційній основі, позаштатні співробітники державних органів правоохоронного спрямування, приватні нотаріуси, приватні виконавці, адвокати, а також окремі громадяни, діяльність яких спрямована на захист прав і свобод інших осіб). До окремої групи віднесено суб'єктів, які наділені юрисдикційними

повноваженнями щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення: адміністративні комісії при виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад.

Зазначені недержавні суб'єкти правоохорони є суб'єктами й локальних адміністративно-правових відносин, зокрема щодо їхньої внутрішньоорганізаційної діяльності: питання створення та реорганізації недержавних суб'єктів правоохорони, кадрова робота, визначення напрямків діяльності та взаємодії з державними суб'єктами правоохорони тощо. Адміністративно-правові норми здійснюють регулюючий вплив на діяльність зазначених суб'єктів

6. Приватні суб'єкти охоронної діяльності мають право діяти і як юридичні особи, і як фізичні особи-підприємці. Приватні охоронні структури можуть діяти на всій території України на підставі ліцензії за наявності матеріально-технічної бази, необхідної для провадження такої діяльності, та за умови виконання такими особами організаційних, кадрових і технологічних вимог, передбачених Ліцензійними умовами провадження охоронної діяльності.

Наголошено на недоцільності змішування органами поліції публічно-правового та приватноправового впливу, при перевазі останнього під час надання охоронних послуг. Запропоновано вирішення даної проблеми шляхом зміни статусу поліції охорони як суб'єкта надання охоронних послуг – перетворення на окреме державне підприємство у вигляді юридичної особи публічного права, на яке було б покладено обов'язок забезпечувати охорону особливо важливих об'єктів. Іншим способом вирішення даної проблеми є виключення з повноважень поліції «здійснення на договірних засадах охорони фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності», перепрофілювання поліції охорони на охорону таких особливо важливих об'єктів, як органи державної влади, важливі об'єкти енергетичної інфраструктури, важливі об'єкти транспортної інфраструктури, важливі об'єкти медичної інфраструктури, посольства тощо.

7. Визначено адміністративно-правовий статус людини і громадянина як недержавного суб'єкта правоохоронної діяльності, який є постійною величиною і розглядається як базисний елемент адміністративно-правового статусу всіх недержавних суб'єктів правоохорони. Адміністративно-правовий статус недержавних суб'єктів правоохорони визначений у вигляді загального, спеціального (родового), індивідуального (видового) статусу – як нормативно-декларована сукупність повноважень (прав і обов'язків) щодо реалізації недержавної правоохоронної діяльності. Елементами структури адміністративно-правового статусу недержавних суб'єктів правоохорони є цільові (мета, завдання та функції діяльності); компетенція (права і обов'язки, форми і методи діяльності); організаційно-правові; відповідальність суб'єкта правоохорони

8. Потенціал правоохоронної діяльності нотаріату визначений специфічною нотаріальною формою й властивостями, якими наділений нотаріальний акт. На відміну від більшості правоохоронних органів нотаріат не

має власних повноважень щодо застосування примусових заходів. Разом з тим сам виконавчий акт має силу примусу, що реалізується іншими правоохоронними органами щодо забезпечення зобов'язання за документом. Особливістю правоохоронної діяльності нотаріату є її тісний зв'язок із судовою владою. Нотаріат реалізує концепцію превентивного правосуддя, максимально полегшуючи правосуддя за допомогою нотаріальних актів. Нотаріальна діяльність у даному випадку має попереджувальний характер, своїми діями нотаріус повинен попередити спір про право. Розглянуто використання нотаріатом медіації як позасудового способу вирішення правових спорів. Запропоновано законодавче закріплення медіативних (переговорних) функцій нотаріату. Визнання за нотаріальними актами особливої доказової сили є обов'язковим кроком на шляху до гармонізації вітчизняного законодавства із законодавством ЄС..

9. Визначено, що недержавним суб'єктам правоохоронної діяльності притаманні не всі форми діяльності, які характерні для державних суб'єктів правоохорони. Так, їм не властива нормотворча діяльність, але водночас діяльність недержавних суб'єктів правоохорони пов'язана з реалізацією правозастосовувальних актів на законних підставах, тому має зв'язок із правозастосовним процесом, спрямованим на реалізацію адміністративно-правових норм. Недержавні суб'єкти правоохорони можуть використовувати як правові (індивідуальні акти правозастосування, укладення адміністративно-правових договорів, зовнішньоорганізаційні правові дії), так і неправові форми діяльності (зовнішньоорганізаційні неправові дії та внутрішньоорганізаційні дії). Недержавні суб'єкти правоохоронної діяльності можуть брати участь у правотворчому процесі, але тільки в його першій складовій частині, наприклад обговоренні проекту нормативного акта. Недержавними суб'єктами правоохорони доступна форма видання лише індивідуальних (правових) актів правозастосування. Індивідуальними актами правозастосування можуть виступати дії суб'єктів правоохорони щодо застосування фізичної сили, спеціальних засобів у зв'язку із вчиненням неправомірних дій; вчинення юридично значущих дій нотаріусом (під час посвідчення заповіту); дії адвоката щодо захисту інтересів потерпілого зі складанням відповідних процесуальних документів тощо.

10. Серед форм взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони виділено організаційні та функціональні форми взаємодії. Зокрема, до організаційних форм віднесено: встановлення правових основ взаємодії; створення спільних координаційних і дорадчих органів (координаційних рад, комісій і комітетів); розроблення комплексних програм боротьби зі злочинністю, планів спільних заходів, у тому числі що стосуються діяльності в особливих умовах; спільне планування проведених заходів; узгодження прийнятих рішень. До функціональних форм можна віднести: проведення спільних заходів і операцій, у тому числі навчань і тренувань; спільне надання допомоги іншим суб'єктам правоохорони, а також навчання кадрів; вивчення передового досвіду роботи та його поширення; взаємний обмін інформацією; колегіальна підготовка інформації для подання у вищі

органи. Взаємодія органів Національної поліції, органів місцевого самоврядування та громадських формувань з охорони громадського порядку не може бути ефективно реалізованою без створення відповідної нормативно-правової основи. Різні способи діяльності органів місцевого самоврядування, органів Національної поліції та громадських формувань щодо здійснення охорони громадського порядку, специфіка їхніх повноважень та компетенції вказують на необхідність чіткої правової регламентації їхньої взаємодії. Рівень досконалості норм права та механізму їхньої реалізації, рівень нормативної бази обумовлюють ступінь ризику під час прийняття та реалізації організаційних рішень, що спрямовані на охорону та підтримання громадського порядку. Обґрунтовано доцільність укладення адміністративних договорів про взаємодію між державними органами правоохоронної спрямованості, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Необхідність укладення таких договорів обумовлена об'єктивними процесами децентралізації та деконцентрації державної влади. Відносини, побудовані на основі автономії, рівноправності, непідлеглості один одному і на узгоджувальній, договірній основі взаємовідносин, починають посідати чільне місце не тільки у правовій системі, а й у державно-правових відносинах.

11. Визначено, що метою контролю за діяльністю недержавних суб'єктів правоохорони є недопущення відхилень від встановленого порядку забезпечення державної безпеки й охорони громадського порядку, попередження, виявлення та припинення дій, що завдають шкоди охоронюваним державою інтересам. Неконтрольований аутсорсинг діяльності у сфері правоохорони, незабезпечення державою належного контролю за діяльністю недержавних суб'єктів правоохорони можуть призводити до значних порушень прав і свобод громадян.

Одночасне поєднання державних і громадських контрольних функцій за відповідністю недержавної правоохоронної діяльності закону зайвий раз дозволяє підкреслити особливий характер правоохоронної діяльності. Такий характер виправдовує існування владних відносин між суб'єктом і об'єктом охорони права. Важливе значення в здійсненні контрольних повноважень органів виконавчої влади мають заходи адміністративного примусу. Ці заходи застосовуються з метою запобігання випадкам настання загрози суспільній і особистій безпеці громадян, попередження настання можливих негативних або шкідливих наслідків. Усе це вимагає внесення змін до чинного законодавства, що регулює діяльність недержавних суб'єктів правоохорони, ліцензійно-дозвільну діяльність органів виконавчої влади та законодавства про адміністративні правопорушення.

12. Аналіз діючого законодавства та практики діяльності державних та недержавних суб'єктів правоохорони свідчить про усвідомлену ілюзорність існуючого механізму нагляду за діяльністю державних правоохоронних органів, зокрема Національної поліції. Відзначено малу зацікавленість представників громадськості в діяльності спостережних рад через відсутність їхньої незалежності та неупередженості, а також через суто рекомендаційний характер їхніх рішень. Процедура прийняття органами місцевого

самоврядування резолюції недовіри керівникам органів поліції не має належного нормативного регламентування, що ускладнює можливість її застосування.

13. Дослідження зарубіжного досвіду взаємодії органів поліції, органів місцевого самоврядування та громадськості щодо охорони правопорядку на територіях громад свідчить про правильність обрання напрямку розвитку такої діяльності в Україні. Вбачається доцільним подальше впровадження зарубіжного досвіду в цій сфері, а саме: вжиття заходів щодо формування в межах населених пунктів взаємодії правоохоронних органів з громадськістю; сприяння формуванню добровільних громадських об'єднань щодо сприяння протидії злочинності; об'єднання на базі територіальних органів поліції (пунктів, постів) діяльності правоохоронного характеру і функцій соціально-правового забезпечення населення адміністративної території, організація ефективної роботи всіх галузевих служб поліції; формування системи навчання для громадських формувань правоохоронної спрямованості; розроблення програм патрулювання вулиць тощо.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія:

1. Завальний М. В. Адміністративно-правові засади діяльності та взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони в Україні: монографія. Харків: Стильна типографія, 2018. 320 с.

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

2. Завальний М. В. Органи внутрішніх справ як суб'єкт адміністративно-деліктного провадження // Форум права. 2011. № 1. С. 366–371. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11zmvadp.pdf>

3. Завальний М. В. Учасники адміністративно-деліктного провадження // Південноукраїнський правничий часопис. 2011. № 1. С. 110–113.

4. Завальний М. В. Сутність та зміст адміністративно-деліктного провадження // Митна справа. 2011. № 2 (74) Ч. 2. С. 204–209.

5. Завальний М. В. Правовий статус державних та недержавних суб'єктів охоронної діяльності в Україні // Форум права. 2016. № 4. С. 133–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

6. Завальний М. В. Адміністративно-правовий статус недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності // Прикарпатський юридичний вісник. – 2015. - №3. – С. 64-82.

7. Завальний М. В. Громадські формування з охорони громадського порядку та кордону // Луганськ: Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля . - №1 (190) ч. 2. – 2014. – С. 262-264

8. Форми та методи діяльності недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія

«Юридичні науки». 2015. Випуск 3-2. Том 3. С. 78-88.

9. Завальний М. В. Административные регламенты в деятельности Национальной полиции / М. В. Завальний // Право и политика. 2017. № 2. С. 56–61.

10. Завальний М. В. Діяльність недержавних суб'єктів правоохорони в Сполучених Штатах Америки. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Випуск 6. Том 4. С. 156-160.

11. Завальний М. В. Адвокатура в системі недержавних суб'єктів правоохорони України // Форум права. 2017. № 3. С. 47–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_3_10.

12. Завальний М. В. Громадська самодіяльність і охорона громадського порядку // Придніпровський правничий часопис. 2017. № 1 (5). С. 72–76.

13. Завальний М. В. Контроль держави за здійсненням недержавної правоохоронної діяльності [Електронний ресурс] / М. В. Завальний // Форум права. 2018. № 3. С. 22–29. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2018_3_5.pdf

14. Завальний М. В. Принципи взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони в Україні // Правовий часопис Донбасу. – 2018. – № 1 (62). С. 114–120.

15. Завальний М. В. Місце державних органів в системі суб'єктів правоохорони // Вісник східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2018. № 1 (242). С. 133-137

16. Завальний М. В. Сутність та завдання взаємодії Національної поліції з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення публічної безпеки та порядку // Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 3. С. 134–138.

17. Завальний М. В. Контроль над деятельностью негосударственных субъектов охранной деятельности: международно-правовые и национальные механизмы //

18. Завальний М. В. Теоретические предпосылки негосударственной правоохранительной деятельности в Украине // Власть и общество (История, Теория, Практика). 2018. № 2 (46). С. 115–124. – Режим доступа: http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/275153/1/Xelisufleba_Da_Sazogadoeba_2018_N2.pdf

19. Завальний М. В. Формування та розвиток недержавної правоохорони в Україні // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»– 2017. Випуск 1. С. 57-62.

20. Завальний М. В. Національна поліція як суб'єкт контролю за здійсненням недержавної правоохоронної діяльності // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2018. – Вип. 2. Т. 1. – С. 30–33.

21. Завальний М. В. Аутсорсинг в державному управлінні правоохоронною діяльністю в Україні // Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2018. № 2 (36). С. 41–47.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

22. Завальний М. В. Кадрова робота у системі роботи з персоналом: сучасний стан та перспективи розвитку / М. В. Завальний // Проблеми реформування національного законодавства в умовах адміністративної реформи : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 31 січня 2011 р.). – Київ-Харків : Майбутнє країни, 2011. – С. 44–47.
23. Завальний М. В. Визначення початкового моменту адміністративного затримання / М. В. Завальний // Адміністративне право України: сучасний стан та шляхи розвитку : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 квіт. 2012 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2012. С. 49-50.
24. Завальний М. В. Перспективні напрямки взаємодії органів внутрішніх справ та органів місцевого самоврядування / М. В. Завальний // Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квіт. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2015. – С. 76–80.
25. Завальний М. В. Форми взаємодії територіальних підрозділів Національної поліції з органами місцевого самоврядування щодо забезпечення публічної безпеки та порядку // Стан та перспективи розвитку адміністративного права України : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12 жовт. 2016 р.). – О. : ОДУВС, 2016. – С. 174–176.
26. Завальний М. В. Адвокатура як суб'єкт правоохорони в Україні / М. В. Завальний // Цінність права як найефективнішого регулятора суспільних відносин : міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 6 – 7 жовт. 2017 р.). – Х., 2017. – С. 41–43.
27. Завальний М. В. Ліцензування як форма державного контролю за охоронною діяльністю / М. В. Завальний // Стан та перспективи розвитку адміністративного права України : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10 листоп. 2017 р.). – О. : ОДУВС, 2017. – С. 193–195.
28. Завальний М. В. Теоретичні передумови недержавної правоохоронної діяльності в Україні / М. В. Завальний // Сучасні проблеми адміністративного права та процесу : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2017 р.). – Х., 2017. – С. 76–79.
29. Завальний М. В. Громадськість і охорона громадського порядку: окремі елементи правового статусу / М. В. Завальний // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 15-річчю створення юридичного факультету НАУ (Київ, 23–24 берез. 2017 р.) / НАУ. – К. : НАУ, 2017. – С. 108–110.
30. Завальний М. В. Поліція охорони як суб'єкт надання охоронних послуг / М. В. Завальний // Право, суспільство і держава: форми взаємодії : міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 – 13 січ. 2018 р.). – К. : Центр прав. наук. дослідж., 2018. – С. 44–46.
31. Завальний М. В. Суб'єкти охоронної діяльності в Україні / М. В.

Завальний // Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 – 20 січ. 2018 р.). – О. : ГО «Причорноморська фундація права», 2018. – С. 68–70.

32. Завальний М. В. Статус правоохоронних органів як різновиду державних / М. В. Завальний // Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку : зб. матеріалів 19-ї міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2018. – Вип. 20. – С. 151–154.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати:

33. Завальний М. В. Форми законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності // Законодавче забезпечення правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ України : навч. посіб. / за заг. ред. д. ю. н., професора А. Т. Комзюка, д. ю. н., професора М. І. Іншина, к. ю. н., с. н. с. О. М. Музичука. Х. : Титул, 2010. С. 24–30.

34. Завальний М. В. Особливості діяльності підрозділів внутрішньої безпеки щодо забезпечення законності і дисципліни в ОВС Укаїин // Актуальні теоретичні, організаційні та правові питання діяльності органів внутрішніх справ України: навчальний посібник / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. М.І. Іншина, д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України В.І. Олефіра. Харків: НікаНова, 2011. С. 424–435.

35. Об'єднання громадян у системі суб'єктів адміністративного права // Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: підручник / за заг. ред. академіка НАПрН України О.М. Бандурки. Х.: Золота миля, 2011. С.251-281.

36. Управління в сфері забезпечення національної безпеки // Адміністративне право України. Особлива частина Академічний курс : [підручник] / за заг. ред. акад. НАПрН України О. М. Бандурки. - Х : Золота миля 2013. С 724-742.

37. Завальний М. В. Методологічні засади законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності // Теорія та практика правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ України: Навчальний посібник / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. М.І. Іншина, д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України В.І. Олефіра. К.: Хай-Тек Прес, 2012. С. 241–250.

38. Правове регулювання окремих напрямків правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ: Навчальний посібник.: М.І. Іншин, В.І. Олефір, О.М. Музичук та інші. – Х. : НікаНова, 2014. — 852 с.

39. Завальний М. В. Регулювання міграційно-правових відносин в окремих країнах // Міграційне право України : підручник; за заг. ред. д-ра юрид. наук, чл.-кор. НАПрН України С.М. Гусарова. – Харків, ХНУВС, 2016. С. 249–272.

40. Завальний М. В. Основні повноваження поліції // Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка Харків, 2016. С. 84–107.

АНОТАЦІЯ

Завальний М.В. Адміністративно-правові засади діяльності та взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – право). – Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2018.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням, присвяченим розробленню концепції адміністративно-правового статусу недержавних суб'єктів правоохорони в загальнодержавній системі забезпечення правопорядку, їхньої взаємодії з державними суб'єктами правоохорони, вироблення пропозицій щодо удосконалення адміністративного законодавства та практики його застосування в сфері правоохорони.

Визначено теоретичні передумови виникнення феномена недержавної правоохоронної діяльності як потреби суспільства в нових соціально-політичних умовах. Визначено зміст правоохоронної діяльності як нормативно визначеного впливу уповноваженого суб'єкта на ситуацію, що має ознаки протиправності або може спричинити протиправні наслідки, а також на осіб, які вступають у конфлікт із правом.

Сформульоване поняття недержавної правоохоронної діяльності як врегульованого нормами адміністративного права вид діяльності, що полягає в наданні громадянам і організаціям послуг, які мають оплачуваний договірний або безоплатний суспільно-публічний характер, з метою захисту і охорони законних прав та інтересів громадян, організацій, суспільства і держави в порядку і формі, встановлених державою.

Обґрунтовано введення поняття «суб'єкт правоохорони», що об'єднує в собі державні та недержавні суб'єкти правоохорони. Сформульовано авторське визначення адміністративно-правового статусу недержавних суб'єктів правоохорони як нормативно декларована сукупність повноважень (прав та обов'язків) щодо здійснення недержавної правоохоронної діяльності. Визначено принципи взаємодії державних та недержавних суб'єктів правоохорони.

Запропоновано конкретні науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення форм взаємодії правоохоронних органів та недержавних суб'єктів правоохоронної діяльності у сфері протидії адміністративним та кримінальним правопорушенням. Розроблено авторський проект Закону України «Про охоронну діяльність».

Ключові слова: правоохорона, суб'єкт правоохорони, правоохоронний орган, громадське формування з охорони громадського порядку та кордону, охоронна діяльність, адвокатура, взаємодія.

АННОТАЦИЯ

Завальный М.В. Административно-правовые основы деятельности и взаимодействия государственных и негосударственных субъектов правоохраны в Украине. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право (081 – право). – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2018.

Диссертация является комплексным научным исследованием, посвященным разработке концепции административно-правового статуса негосударственных субъектов правоохраны в общегосударственной системе обеспечения правопорядка, их взаимодействия с государственными субъектами правоохраны, разработке предложений по совершенствованию административного законодательства и практики его применения.

Определены теоретические предпосылки возникновения феномена негосударственной правоохранительной деятельности как потребности общества в новых социально-политических условиях. Определено содержание правоохранительной деятельности как нормативно определенного воздействия уполномоченного субъекта на ситуацию, имеющую признаки противоправности или способную повлечь противоправные последствия, а также лиц, которые вступают в конфликт с правом.

Сформулировано понятие негосударственной правоохранительной деятельности как урегулированный нормами административного права вид деятельности, заключающийся в предоставлении гражданам и организациям услуг, носящих платный договорной или безвозмездный общественно-публичный характер, с целью защиты и охраны законных прав и интересов граждан, организаций, общества и государства в порядке, форме, установленных государством.

Обоснованно введение понятия «субъект правоохраны», объединяющий в себе государственные и негосударственные субъекты правоохраны. Сформулировано авторское определение административно-правового статуса негосударственных субъектов правоохраны в виде общего, специального и индивидуального статуса как нормативно декларируемой совокупности полномочий (прав и обязанностей) по осуществлению негосударственной правоохранительной деятельности. Определены принципы взаимодействия государственных и негосударственных субъектов правоохраны.

Внесены конкретные научно обоснованные предложения и рекомендации по совершенствованию форм взаимодействия правоохранительных органов и негосударственных субъектов правоохраны в сфере противодействия административным и уголовным правонарушениям. Разработан авторский проект Закона Украины «Об охранной деятельности».

Ключевые слова: охрана порядка, субъект правоохраны, правоохранительный орган, общественное формирование по охране общественного порядка и границ, охранный субъект, адвокатура, взаимодействие.

SUMMARY

Zavalny M.V. Administrative Legal Basis of Activities and Interaction between State and Non-State Actors of Law Enforcement in Ukraine. – *Qualification scientific work as the manuscript.*

The thesis for a doctoral degree (Doctor of Law) by the specialty 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; Financial Law; Informational Law (081 – Jurisprudence). – Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2018.

The thesis is the complex scientific research devoted to elaboration of the concept of administrative legal status of non-state actors of law enforcement in the national system for ensuring law and order, their interaction with the state law enforcement actors, development of proposals for enhancing administrative legislation and practice of its application.

The thesis defines theoretical premises of emergence of a phenomenon of non-state law-enforcement activities as an essential public demand in new socio-political conditions. It ascertains content of law-enforcement activities as statutorily defined influence of an authorized subject on a situation that has indication of illegality or is capable of causing illegal effects and also on persons who are in conflict with law.

The thesis elaborates the concept of non-state law-enforcement activities as settled by the norms of Administrative Law type of activity constituting provision of chargeable contractual or free public services to citizens and organizations with the aim of protecting and securing legitimate rights and interests of citizens, organizations, society and the state in the order and form established by the latter.

The thesis substantiates introducing the notion "subject of law enforcement" that integrates state and non-state actors of law enforcement. The work provides author's definition of administrative legal status of non-state actors of law enforcement encompassing their general, specific and individual status as a normatively declared set of powers (the rights and obligations) for providing non-state law-enforcement activity. It defines the principles of interaction between state and non-state actors of law enforcement.

The thesis provides specific science-based proposals and recommendations for enhancing forms of interaction between law enforcement agencies and non-state actors of law-enforcement activities in the field of counteracting administrative and criminal offenses. The work presents drafted by the author bill of Ukraine "On security activities".

Keywords: law enforcement, subject of law enforcement, law enforcement agency, public formation on protection of public order and the border, security activities, legal profession, interaction.

Підписано до друку 25.10.2018. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60х90/16. Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.
Тираж 100 прим.
Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.